

Олена Томкіна,
кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України

УДК 342,2 (477)

Засади гуманізму як принципу діяльності державного апарату України: європейський контекст

На національному законодавчому рівні визначено, що забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі є основною засадою зовнішньої політики нашої держави. Для досягнення цієї стратегічної мети Україна має відповідати встановленим у 1993 році Європейською Радою ЄС політичним, економічним та «членським» критеріям (відомі як Копенгагенські критерії). Політичним і, водночас, першим таким критерієм виступає критерій стабільності інститутів, що є гарантами демократії, верховенства права, прав людини і поваги та захисту прав меншин [1, с. 38]. Відповідність цьому критерію, зазначено в рішенні Європейської Ради на її засіданні в Люксембурзі у 1997 році, є передумовою початку будь-яких переговорів про вступ [2].

Підтвердженням реальності європейських намірів України стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (УА). Ця надважлива, як для нашої держави,

так і всієї Європи, історична подія постала, на думку А. Киридон, як логічне завершення змістовного ланцюга «Майдан – Євромайдан – Революція Гідності» в сенсі реалізації однієї з вузлових причин і спонукального мотиву окреслених подій. Їх основними причинами стали традиційне та систематичне нехтуванням потребами й проблемами як окремих громадян, так і громадянського суспільства в цілому, неповага до нього з боку влади, загострення політичної, економічної та соціальної кризи [3, с. 18, 26]. Ці події також засвідчили, що основним джерелом порушень прав людини в Україні є сама держава в особі її органів та осіб, уповноважених на виконання її функцій. Разом із цим, вказані події, як слушно зауважила професор А. Лобанова, дав поштовх оновленню суспільної свідомості українців, появи в ній нових рис, які виявилися у небажанні далі жити в умовах корупції, приниження людської гідності, тотальної брехні, правової безправності [4]. Євромайдан, відзначив Я. Потапенко, змусив згадати

«Стару Європу» про ті цінності, заради яких вона, власне, об'єднувалася, і завдяки яким вона постала в історичному часі як унікальний соціокультурний і духовно-цивілізаційний феномен, колыска гуманізму, свободи, прогресу й демократії [5].

Важливим аспектом підписання УА постає питання надання Україні перспективи членства в ЄС, що за відповідних умов могло би спричинити потужний вплив на зміст внутрішньополітичного життя України та її геополітичні пріоритети, зазначається в аналітичному огляді Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. Але невідповідність України на даний момент критеріям членства в ЄС, на думку європейських політиків та експертів, викликає загрозу отримання негативної оцінки і з цього питання [6]. Шанси України повноправно інтегруватися до європейської спільноти пов'язані з умовою фактичного (реального), а не формального, забезпечення в державі становлення та розвитку демократії, верховенства права, реалізації та захисту прав і свобод людини.

Отже, сучасні євроінтеграційні процеси, які визначають новітній етап тисячолітньої історії державотворення України, актуалізують проблеми ефективного (з акцентом на позитивний результат) упровадження в суспільну практику найважливіших демократичних принципів, на які спираються розвинені європейські країни світу. Зasadничим таким принципом є принцип гуманізму. З огляду на це, його дослідження як принципу діяльності органів влади сучасної Української держави набуває сьогодні особливої актуальності і значення. Наукову базу такого дослідження складають праці В. Авер'янова, Ю. Битяка, В. Городовенка, О. Зайчука, А. Колодія, Н. Оніщенко, О. Петришина, В. Погорілка, С. Погребняка, А. Пухтецької, О. Пушкіної, П. Рабіновича, О. Скрипнюка, Ю. Шемшученка та інших учених, які заклали вихідні теоретико-методологічні засади дослідження

гуманізму як принципу права і держави. У цій статті досліджуються європейські засади гуманізму як функціонального принципу державного апарату.

Доктринальне тлумачення терміну «гуманізм» (від лат. *humanitas* – людяність) означає особливий тип філософського світогляду, систему ідей та поглядів на людину як найвищу цінність, що означає повагу до її гідності і розуму, ствердження цінності людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток, прояв здібностей; феномен, що формувався як поліваріантна історична система уявлень про людину як провідну ланку в ланцюжку світобудови [7, с. 161; 8, с. 93; 9, с. 243].

Гуманізм як шляхетна ідея не міг не знайти свого втілення в праві. Провідний гуманістичний концепт, «архімедова точка опори» сучасного західного права і сучасної конституційної держави – людська гідність як найвища і недоторкана цінність, що є «антропологічною передумовою» і відправним пунктом усіх дій держави [10, с. 137]. Принагідно, що саме Гідність Людини і Української нації, постали засадничими цінностями в боротьбі за вихід України з економічної, соціальної та політичної кризи. Тому ідея права людини на повагу до її гідності набуває для України особливої значущості.

Формою втілення і захисту гідності особистості, її індивідуальності та неповторності є інститут невід'ємних і невідчужуваних прав людини [10, с. 141]. Їм, як відомо, кореспондують обов'язки інших суб'єктів. У публічно-правових відносинах таким суб'єктом виступає держава, органи влади та посадовці якої в цивілізованому суспільстві мають діяти відповідно до загальноновизнаних міжнародних, включаючи європейські, стандартів. У сфері прав людини такі стандарти постали «наслідком тривалого протистояння особи та влади» [11, с. 342]. Його ідеологічну основу склали стрижневі цінності лібералізму – свобода, рівність, справедливість. Як

писав провідний речник соціал-лібералізму Леонард Т. Гобгауз, лібералізм зародився, щоб визволити людину від гноблення, усюди виступав проти її утисків, розбивав кайдани, усував перешкоди, які гальмують людський поступ [12, с. 471, 480]. Тож квінтесенцією ліберального світогляду завжди виступав постулат про людину як найвищу цінність, усе інше, включаючи державу – лише інструменти, засоби охорони та захисту цієї цінності [13].

Цей постулат як опорна позиція когерентної цілісності ключових ідей європейської ліберальної політичної філософії концептуалізує відносини в системі «людина-держава» на основі визнання пріоритету прав людини в діяльності держави та поваги з її боку до людини як автономної особистості, її прав, свобод та гідності. У цьому полягає моральна сутність взаємин держави та людини. Як зазначив у своїй праці «The Liberal Mind» (1963) професор Кеннет Майноуг, у ліберальній моралі шанування інших індивідів як особистостей, чії бажання є такими ж законними, як і наші власні, є головною настановою розуму як гармонізуючого чинника у будь-якій сфері людського життя. Визнання автономного існування інших осібних одиниць і є мораллю. Вона є тим критерієм, за яким розрізняються бажання, які слід чи не слід прагнути задовольнити. Отже, розумне бажання є початком ліберальної етики, її практичним же осередком виступає категорія обов'язків [14, с. 175-178]: «я повинен ставитися до розумних бажань інших людей таким чином, як я хотів би, аби вони ставилися до моїх. Я зобов'язаний не загрожувати існуванню інших людей, не шкодити їхньому здоров'ю, не втручатися у використання ними своєї власності» [14, с. 183-184].

Таким чином, права людини визначають гуманістичну спрямованість діяльності демократичної, соціальної, правової держави. В такій державі «публічна влада пов'язана правами людини, які є сенсом, антропологіч-

ним стрижнем становлення та ефективного функціонування сучасної правової системи Європи і національних правових систем цивілізованих країн, що входять до її складу. Визнання, гарантування і забезпечення прав людини є категоричною вимогою до держави» [15, с. 40]. На шляху до правової держави і сучасна Україна. Її «провідний гуманістичний концепт» закріплений у ст. 3 Основного Закону як фундаментальний принцип державного ладу, а, відтак і основоположний принцип діяльності всього державного апарату.

Наведені засади гуманізму у діяльності публічної влади виступають важливими «праволюдними» принципами сучасного європейського права, які формалізовані у численних актах європейських інституцій (передусім, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, Європейського Суду з прав людини) та утворюють систему європейських стандартів з прав людини. Попри відому різноманітність цих стандартів, основним їх джерелом, поза всяким сумнівом, виступають Конвенція про захист прав та основоположних свобод 1950 року та Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року.

Правова система, створена на основі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод являє собою *sui generis* феномен, аналогів якому сьогодні не існує в світі, зауважують автори спеціального дослідження європейських правових стандартів у пріоритетних сферах суспільних відносин. Права, гарантовані положеннями Конвенції, стали європейськими стандартами у сфері захисту прав людини. Автономність правопорядку Конвенції поряд із його взаємозв'язком з національними правопорядками та загальним міжнародним правопорядком, а також діючий контрольний механізм, робить цю європейську конвенцію унікальною міжнародною угодою, що стала для Європи «основним законом» у сфері захисту прав людини [16, с. 23-24].

За цією Конвенцією повага до прав людини з боку держави означає її обов'язок, який полягає в гарантуванні кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, прав і свобод, визначених Конвенцією (ст. 1). Принцип поваги до людської гідності складає основний зміст ст. 3 Конвенції: «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню». Цей принцип знайшов своє відображення і в ст. 4 Конвенції, яка забороняє рабство та примусову працю. Ілюстрацією гуманного ставлення держави до людини виступають також положення її статті 5. Вона передбачає, зокрема, що кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього; має негайно постати перед судьдею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування. Згідно зі ст. 7 Конвенції нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення. Відповідно до ст. 8 Конвенції кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та

громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб, тощо [17].

Принцип поваги до прав і свобод людини формалізований у Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 року. Преамбула цієї Хартії проголошує, що Європейський Союз заснований на невідимих та всезагальних цінностях - гідності людини, свободі, рівності та солідарності, він спирається на принципи демократії та правової держави. ЄС покладає людину в основу своєї діяльності. Хартія знову підтверджує права, які випливають із конституційних традицій та загальних міжнародних зобов'язань держав-членів, Договору про ЄС, Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Соціальних хартій, прийнятих ЄС та Радою Європи, рівно як і з судової практики Суду ЄС та Європейського Суду з прав людини [18]. Отже, цей принцип є одним із основоположних принципів права Європейського Союзу.

Закладені у Хартії засади вказаного принципу пронизують усі сфери діяльності держави та поширюються на будь-які державні функції. Згідно зі ст. 51 Хартії її положення адресуються, як інститутам та органам ЄС, так і державам-членам ЄС. Такі держави мають дотримуватись права ЄС, його принципів та сприяти їх застосуванню відповідно до своєї національної компетенції. Стаття 52 Хартії також проголошує, що будь-яке обмеження прав і свобод, визнаних нею, має бути передбачено законом та здійснюватися відповідно до змісту цих прав і свобод. Обмеження можуть застосуватися лише при дотриманні принципу пропорційності і лише в тому випадку, якщо вони необхідні і дійсно відповідають загальним цілям, які визнаються ЄС, або необхідні для захисту прав і свобод інших людей [18]. Слід погодитися, що для України Хартія основних прав Європейського Союзу являє собою не лише взі-

рець для удосконалення вітчизняного законодавства у сфері прав людини, а й надає можливість зрозуміти, якою має бути система захисту прав людини в контексті можливої інтеграції України до Європейського Союзу [16, с. 29].

Засади пріоритету прав і свобод людини і громадянина та поваги до цих прав і свобод виступають основоположними принципами європейського адміністративного права. Так, принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина як найважливіший принцип будь-якої європейської держави, яка проголошує себе правовою, пов'язаний із принципами недискримінації (вимогою встановлення загальних правил, які гарантують справедливе та неупереджене відношення адміністрації до кожного громадянина) та пропорційності (накладення на громадян тільки таких зобов'язань, які необхідні для досягнення визначеної публічної мети й відповідні їй; кожна міра, яка застосовується адміністрацією, повинна оцінюватися з точки зору розумності обмежування прав і свобод) [19, с. 10]. Принцип поваги до фундаментальних прав людини та громадянина (англ. – respect for fundamental human rights) означає діяльність публічної адміністрації відповідно до положень Європейської Конвенції з прав людини та їх тлумачення Європейським Судом з прав людини, усталених конституційних традицій країн-членів ЄС та положень права ЄС у цілому [20, с. 62].

Концепти поваги до прав і свобод людини та їх пріоритету в діяльності держави конкретизується, зокрема, в праві на належне управління (урядування). У Хартії основних прав ЄС це право закріплено у ст. 41: право кожної людини висловити свою думку перед тим, як щодо неї персонально будуть застосовані заходи, які можуть мати несприятливі наслідки; право кожної людини на доступ до матеріалів її справи за умов дотримання законних інтересів конфіденційності, а також професійної та комерційної таємниці; обов'язок адміністративних

органів мотивувати свої рішення; право кожної людини на відшкодування шкоди, завданої інститутами або службовцями ЄС при виконанні ними своїх обов'язків, у відповідності до загальних принципів права держав-членів; право кожної людини на звернення до інститутів ЄС та на відповідь на своє звернення [18].

Європейські стандарти функціонування судових систем акумулюють ідеї гуманізму навколо правосудних функцій держави, які спрямовані на гарантування, захист, відновлення та забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. В європейській правовій системі ці ідеї ґрунтуються на концепції справедливого правосуддя, в основі якого лежить право на справедливий судовий розгляд. Воно закріплено в ст. 6 Європейської конвенції 1950 року і передбачає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [17].

За цією конвенційною нормою вимоги справедливого судового розгляду (презумпція невинуватості, негайне повідомлення про висунуті обвинувачення, час і можливість для підготовки до захисту, рівність процесуальних засобів сторін тощо) є моральним вимогами до судової влади та суміжних інститутів. Ці вимоги складають основний зміст гуманізму як принципу судової влади. Систему цих вимог доповнюють також правила етичної (добросовісної) поведінки суддів, що гарантують справедливий судовий розгляд та гуманістичні засади судочинства. Такі вимоги зосереджені, зокрема, в Монреальській універсальній декларації щодо незалежності правосуддя 1983 р., Основних принципах незалежності судових органів 1985 р., Статуті суддів в Європі 1997 р., Європейській Хартії «Про

статус суддів» 1998 р., Рекомендації СМ/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, Висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських судів щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів, Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських судів щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, Великій хартії суддів 2010 р., Бангалорських принципах поведінки суддів 2006 р. та ін..

Засади гуманізму перебувають в центрі європейських вимог і щодо здійснення правоохоронних функцій держави. Систему цих вимог складають, зокрема, положення Декларації про поліцію (ПАСЕ РЄ) 1979 р., Рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», Європейські керівні принципи етики та поведінки прокурорів 2005 р., Європейські пенітенціарні правила 2006 р. та інші, що покладають на органи правоохорони обов'язки гуманного ставлення до людини.

Заслужують на особливу увагу керівні принципи діяльності поліції, що закріплені в Європейському кодексі поліцейської етики. Це, зокрема наступні принципи: поліція і вся поліцейська діяльність повинні поважати право на життя кожного; поліція не повинна за жодних обставин вчиняти, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування або нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; поліція може застосовувати силу тільки у разі суворой необхідності і тільки в обсязі, необхідному для досягнення легітимної мети; поліція повинна виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінації; поліція може втручатися в право на особи на недоторканість приватного життя тільки у разі суворой необхідності і тільки для до-

сягнення легітимної мети; поліція у своїй діяльності повинна завжди пам'ятати про основоположні права кожного, такі як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном; персонал поліції повинен діяти чесно і з повагою до суспільства і з особливою увагою до становища осіб, які належить до найбільш уразливих груп; поліцейські розслідування повинні бути чутливими і гнучкими до особливих потреб осіб, таких як дітей, підлітків, жінок, меншин і вразливих осіб; обмеження свободи осіб має бути настільки обмеженою, наскільки це можливо, і проводитися з урахуванням гідності, уразливості і особистих потреб кожного затриманого; поліція повинна забезпечувати безпеку, здоров'я, гігієну та належне харчування людей протягом періоду тримання під вартою тощо [21].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що в контексті сучасних поступів України на шляху європейської інтеграції процеси гуманізації політики і влади мають бути спрямовані на пошук нових ефективних механізмів реального забезпечення прав і свобод людини і громадянина відповідно до сучасних викликів перед людством та тих подій і умов, які наразі визначають новітню історію нашої країни. Ідеї гуманізму знову відіграють важливе інтегративне значення для сучасного українського суспільства, адже зміцнюють моральні основи його подальшого прогресивного розвитку на спільних цінностях Європейського Союзу. Праволюдні європейські стандарти зобов'язують держав-учасниць РЄ та держав-членів ЄС гуманно ставитися до людини, поважати її права і свободи, честь і гідність, забезпечувати реалізацію цих прав і свобод як на своїй території, так і за її межами, а також нести відповідальність перед людиною за свою діяльність. Ці зобов'язання взяла на себе і Українська держава. Повага з її боку до принципів верховенства права, доброго врядування, міжнародних

стандартів прав людини та прав меншин, до людської різноманітності та людської гідності, їх утвердження, забезпечення і захист – найактуальніші завдання нашої держави.

Подальше дослідження гуманізму як основоположного принципу діяльності вітчизняного державного апарату мають бути спрямовані на вдосконалення існуючих законодавчих, адміністративних, судових, правоохо-

ронних та інших засобів забезпечення та захисту прав людини в Україні, переосмислення та оновлення каталогу конституційно визначених прав і свобод, ґрунтовний аналіз проблем люстрації та іншого обмеження прав людини з боку нашої держави, а також на розв'язання тих проблем у цій сфері, які зумовлені військовим конфліктом та окупацією Криму.

Список використаних джерел

1. *Критерії* членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України: аналітичне дослідження [авт. В. Р. Сіденко, І. І. Жовква, Г. М. Немиря, Г. М. Перепелиця; год. ред. І. І. Жовква]. – Інститут Євроатлантичного співробітництва, м. Київ, 2007. – 84 с.
2. *Копенгагенські критерії* [укл. Є.В. Прудченко] – Центр Європейської Інформації - Дніпропетровськ, 2007. – 30 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf.
3. *Киридон А. М.* Євромайдан / Революція Гідності: причини, характер, основні етапи [Електронний ресурс] / А. Киридон. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ir_2015_33_4.
4. *Лобанова А. С.* Громадська думка як вияв суспільної свідомості: український вимір [Електронний ресурс] / А. Лобанова. - Режим доступу: <http://elibrary.krpd.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>.
5. *Потапенко Я.* Сприйняття Євромайдану в сучасному українському інформаційному просторі [Електронний ресурс] / Я. Потапенко. - Режим доступу: <http://visnik-press.com.ua>.
6. *Підписання* Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки, завдання та перспективи [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/asocyuacya-8775f.pdf>.
7. *Гуманізм* [Текст] : Велика сучасна енциклопедія. У 10 т. Т 3. Г-Е / уклад. А. С. Івченко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2013. – 352 с.
8. *Астахова А. М.* Гуманізм [Текст] : Соціологічна енциклопедія [укл. В. Г. Городяненко] / А. М. Астахова. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
9. *Гуманізм* [Текст] : Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Редколегія: А. В. Толстухов (головний редактор) та ін. – К. : ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. – Т. 1: А-Е. – 432 с.
10. *Погребняк С. П.* Основоположні принципи права (змістовна характеристика) [Текст] : монографія / С. Погребняк. – Х. : Право, 2008 – 240 с.
11. *До питання* про розвиток доктрини прав людини в Україні (роки незалежності) [Текст] / Правова доктрина України : у 5 т. – Х. : Право, 2013. Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 976 с.
12. *Hobhouse L. T.* Liberalism. [Текст] / L. Hobhouse / Лібералізм. Антологія. 2-ге вид. [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – 1128 с.
13. *Ягофаров Д. А.* Три концепції соотношения государства и личности в контексте проблем прав человека [Електронний ресурс] / Д. А. Ягофаров, И. Д. Ягофарова. - Режим доступу: <http://www.advo.irk.rul>.

14. *Minogue K. R. The Liberal Mind* [Текст] / K. R. Minogue. / Лібералізм. Антологія. – 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – 1128 с.

15. *Смородинський В. С.* Проблема цивілізаційного вибору України між верховенством права і державною сваволею [Текст] / В. С. Смородинський // Правові проблеми цивілізаційного вибору України : матер. всеукр. наук. конф., присвяч. пам'яті проф. Вишнякова Олександра Костянтиновича (м. Одеса, 6 листопада 2015 р.). – Одеса : Фенікс, 2015. – 262 с.

16. *Європейські* правові стандарти та їх імплементація в українське законодавство [Текст] / За ред. академіка НАПрН України О. В. Зайчука. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2013. – 546 с.

17. *Конвенція* про захист прав людини і основоположних свобод від [Текст] // Офіційний вісник України. – 1998. - № 13.

18. *Хартія* основних прав Європейського Союзу [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

19. *Кравцов А. С.* Пріоритет прав і свобод людини та громадянина як принцип адміністративного права [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. С. Кравцов. - Київ, 2011. – 19 с.

20. *Україна* та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти [Текст] : монографія / [Авер'янов В. Б., Грицяк І. А., Демченко С. Ф., та ін.]; за заг. ред. В. Б. Авер'янова, С. Ф. Демченка. – К.: «Преса України», 2010. – 632 с.

21. *Рекомендація* Rec (2001) 10 КМ державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів). [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.

Томкіна О. О. Засади гуманізму як принципу діяльності державного апарату України: європейський контекст

Стаття присвячена європейському аспекту принципу гуманізму як основоположного принципу функціонування державного апарату України. Висвітлюються основні засади цього принципу за європейською правовою системою. Відзначається, що ключовими концептами європейського правового гуманізму виступають принципи пріоритету прав і свобод людини та поваги до них. Ці принципи означають зобов'язання і відповідальність держави перед людиною у сфері утвердження, забезпечення, охорони та захисту прав і свобод.

Ключові слова: європейська інтеграція, гуманізм, мораль, права людини, принципи права, принципи діяльності державного апарату, європейські стандарти.

Томкіна Е. А. Основы гуманизма как принципа деятельности государственного аппарата Украины: европейский контекст

Статья посвящена европейскому аспекту принципа гуманизма как основополагающего принципа функционирования государственного аппарата Украины. Освещаются основы этого принципа в европейской правовой системе. Отмечается, что ключевыми концептами европейского правового гуманизма выступают принципы приоритета прав и свобод человека и уважения к ним. Эти принципы предполагают обязательства и ответственность государства перед человеком в сфере утверждения, обеспечения, охраны и защиты его прав и свобод.

Ключевые слова: европейская интеграция, гуманизм, мораль, права человека, принципы права, принципы деятельности государственного аппарата, европейские стандарты.

Tomkina O. Basis of humanism as principle of activity of state machine of Ukraine: European context

The article is devoted the European aspect of principle of humanism as fundamental principle of functioning of state machine of Ukraine. Light up bases of this principle in the European legal system. It is marked that principles of priority of human rights and freedoms and respect to them are bases of European legal humanism. These principles are supposed by obligations and responsibility of the state before a human in the field of assertion, providing, guard and defense of his rights and freedoms.

Key words: European integration, humanism, moral, human rights, principles of law, principles of activity of state machine, European standards..